

Félelmen túli tartományban

NAGY GÁSPÁR: HÚSZ ÉV A KÉTEZERBŐL

Nagy Gáspár egybegyűjtött verseit, harminc év (1968–1998) költői termését reprezentatív kötetben adta ki *Szabadrabok* címmel a debreceni Kossuth Egyetemi Kiadó. Ez a szép könyv, ezredvégi költészetünk egyik jellegadó opusa, 1999-ben a költő ötvenedik születésnapjára jelent meg.

Eszméletű könyv a *Szabadrabok*. Harminc év magyar és kelet-közép európai történelmének látélete egy különleges erkölcsi igényességű és gazdag formakultúrájú költészet mérlegén. E költészet karakterét a történelmi érzékenység és felelősség mellett a hagyományokhoz kötődő értékővő eltökéltség és az újabb művészi törekvések iránti nagyfokú nyitottság egyszerre jellemzi.

Különleges egyensúlyt tart ez a költői világ: hangvételében szakrális áhítat és metsző ironia, látásmódjában leleplező analízis és tág horizont szembesül. Formakultúrája a négy sorosoktól a nagy kompozíciókig, az énekverstől a prózakölteményig nagyon sok változatban mutatkozik meg mesterfokon. Versbeszéde – a puritán előbeszédtől a neoavantgárd és posztmodern ösztönzéseket is hasznosító ironikus többértelműségig, a történelemidéző, meghittten archaizáló kifejezésmódtól az ironikus archaizálásig, a törvényfogalmazó tómondatoktól az egész versen végighajladozó dallamos dikcióig, az egyszerű szavaktól a csak rá jellemző jelentéssűrítő, hangnemütköztető összetett szavakig – sokféle elemből alkot összetéveszthetetlenül egyéni hangot és dallamot.

Szembetűnő sajátossága e költészetnek a költői személyiség cselekvő történelmi jelenléte, folyamatos vélemény-nyilvánítása, melyet költői, tehát egyetemes érvényre igényt tartó felelősségtudat ösztönöz. A relativizmus és az osztott lírai én korában ritka tünemény a költői személyiségnek ez a rendíthetetlen értéktudata, nyugalma, a versekből sugárzó szellemi-erkölcsi ereje, belső biztonsága.

Olyan költői személyiség áll előttünk ezekben a versekben, aki minden körülmények között magára veszi a babitsi intelmet, mely szerint az igazság szellemének ébrentartásáért az írástudók a felelősek. Ez a felelősség nem publicisztikus kitételekben nyilvánul meg, hanem a nyelvi műalkotás rendkívül összetett, semmi mással nem helyettesíthető, sokrétű, sokféle vonatkozást, asszociációt elevenen működtető világában.

A *Húsz év a kétezerből* kétszárnyú verseskönyv, kettős metszet Nagy Gáspár költészetéből. Remek szerkesztői ötlet megvalósulása. Az első ciklusa húsz esztendő fog át, a költőnek a Tiszatájban 1979 és 1999 között megjelent hetvennyolc versét tartalmazza. A második ciklus pedig a *Szabadrabok* után született új verseket (1999–2000) foglalja

Tiszatáj Könyvek
Szeged, 2000
190 oldal, 980 Ft

magába, (három ezek közül is a Tiszatájban jelent meg először). Lírai történelmi folyamatrajz az egyik ciklus, jelenkori összegző pillanatkép a másik. Együtt alkotnak egészet.

A ciklusok elé kiemelt, kézírásban közölt *Vallomást* az ötvenéves Tiszatájnak küldte Nagy Gáspár 1997-ben. A kézírás a költő és folyóirat kapcsolatának bensőségeségét is jelzi, miként a megszólítva jellemzést adó, emlékező-megidéző, félig játékos és mégis nagyon komoly versbeszéd is. A játékoságot a köszöntés alkalma motiválja, a komolyságot a számvetés, az emlékezés, az alkalom okán akaratlanul is előtolakodó múlt, a megpróbáltatások és veszteségek sora. Nagy Gáspár szellemi otthonra talált a Tiszatájban a hetvenes évek végén. Ez a folyóirat biztosított ekkor leginkább fórumot azoknak az íróknak, akik az irodalompolitika intelmeivel szembeszegülve a nemzeti közösség sorskérdéseit sem iktatták ki művészetükből, akik hivatásuknak tekintették azt is, hogy az internacionalizmus búvuszavával lefedett nemzeti sérelmeknek, közösségi gondoknak is hangot adjanak, öntudatra, önismeretre ébresszék a megtévesztett nemzetet, leleplezzék a nemzetvesztő megalkuvást, hitványságot. A politika is ki-tüntetett figyelemben részesítette a lapot, a szerkesztőség örökös zaklatások közepette, állandóan a túréhatáron egyensúlyozva végezte munkáját. 1986 júniusában pedig éppen Nagy Gáspár verse miatt bevonták a számot, leváltották a szerkesztőséget. Ekkor három évig sem Nagy Gáspár, sem az addigi többi jellegadó szerző nem publikált a Tiszatájban. A régi lap 1989-ben folytathatta csak munkáját, s adhatott otthon újra Nagy Gáspár verseinek is. A folyóirat és a költő élete, sorsa összekapcsolódott tehát.

Közös történelem motiválta a *Vallomást*. A játékos chiazmus („Iratfolyó / folyóirat”) induló vers már az első rím szóval komor hangnemre vált („hányszor / voltál / vádirat”). A keserű játékoság különlegesen egyéni ízzel fejezi ki azt a kettőséget, azt az abszurd szituációt, melyben a lap élt, amikor a folyóirat vádirat is volt egyben. A „kékült zöldült / veled a táj” sorok sem csak arra utalnak, hogy a folyóirat borítója minden hónapban más színű volt (ezt elmondhatná a vers más színek említésével is), hanem azt is jelzi, hogy egy-egy szám egyszerre jelentett reménységet és – a másik oldalon – félelmet, dühöt is. (Gyuris György *A Tiszatáj fél évszázada (1947–1997)* című könyve bőséges adalékokkal szolgál ehhez).

A *Vallomás*ban a vádirat-motívumot erősítve és ellenpontozva jelenik meg az irodalom egykori fontosságának az emléke: „mi volt akkor / a gyönyörű / hogy tétje volt / mit mond a mű / vagy mit rejt el”. Az irodalom értelmének, társadalmi küldetésének kétségbevonása idején a „tét”-re figyelmeztet a vers legnagyobbjaink példájával is.

A *Versek a Tiszatájban (1979–1999)* ciklus darabjainak egyik fő motívumsora állandó vita azzal az irodalommal és irodalomszemlélettel, amelyik föladván az irodalom küldetését, „a többféle megnevezés látványos eszközeivel kussol a lényegről” (*Távirat Kányádi Sándornak Kolozsvárra, a Horea 48-ba*). Szarkasztikusan szól azokról, „akik pl. / a szárítókötélre aggatott / szavak színének pusztá sor- / rendjében vélik föl-találni / majd föltalálni végül k-ia- / rusítani (nincs jobb szavunk) / a semmi tündöklő árnyalatait” (*Nyelv-tan*). Kártékonynak minősíti a sorozatgyártással készült, semmiféle kockázatot nem vállaló, lehűtött verseket, hiszen ezek „a korszak mammut-tetemet voltak / hivatva – bizalmasan – tartósítani” (*Beismerő vallomás*). A „tét” nélküli műalkotások tömeges gyártása, az irodalom létalakító, személyiség- és közösségformáló funkciójának, küldetésének megkérdőjelezése vezetett el az eszmétlen és érzés nélküli közömbösséghez. Ez a közömbösség pedig különlegesen jól jött annak a politikának, amelyik éppen az eszméletétől, öntudatától, önismeretétől igyekezett megfosztani

a magyarságot, hogy kénye-kedve szerint bánhasson vele. Nagy Gáspár szigorú ítélkezését az a meggyőződése motiválja, hogy „egy élére állított vers talán aládúcolja az éjszakát, dőlni készülő otthonod, roskadó házadfalát, egy élére állított vers sokat tehet, jó lesz majd erre-arra, minden helyett lesz remény, kezekben tündöklő kenyér, ha elfogy az is: maga lesz a vér” (*Benézünk majd a Múltidőbe, ... ősszel*). Az ő eszménye az őszinteség, a megalkuvás nélküli önmaga-vállalás, ha kell, az „aknákon sétálgató, vízen járó / vállalkozások izgalma”. Hittel vallja, hogy az írástudóknak „emlékezniök esküdt kötelesség” (*Benézünk majd a Múlt-időbe, ... ősszel*), s „míg a szem él látni kell fele-Barátaim!...” (*A fiú naplójából*).

Félelem nélkül emlékezni és látni – ez a két elv vezette Nagy Gáspárt. Ezért írhatta meg mára már közismert „élére állított” verseinek sorát. Ezért lehetett a diktatúra éveiben költészete „kibiztosított beszéd”. Meg sem kísértette az a kérdés, hogy politizáljon-e a költő. „Csak” vállalta önmagát. Olyan kristálytisztá emberi minőségeszmény él benne, amelyik nemesebb közegben is hiányérzetekkel járhatna együtt. A mi korunkban pedig egyenesen szenved azoknak a tényeknek a sokaságától, amelyekkel naponta szembesülni kényszerül. A Tiszatáj-versek ciklusa ilyen értelemben különleges pontosságú láttele az utóbbi két évtizedünknek. Élükre állított versek sorakoznak ebben a ciklusban.

A nyolcvanas évekbeli versek egyik csoportja a fizikai-szellemi-lelki rabság és a megalkuvó gyávaság elleni tiltakozás jegyében fogant. Sokrétű társadalmi kórképpé állnak össze ezek a versek. A változatok nemcsak tartalmiak. Nagy Gáspár költészetének éppen az az egyik jellegadó vonása, hogy eszme és esztétikum, gondolat és nyelv szétválhatatlan egységet alkot benne.

A *Két nyárfa a Hódoltságban* (főlelt *janicsárnapló 1556/57-ből*) bravúros költői lelemény: a rablét szarkasztikusan artistikus bemutatása. A török janicsár naiv dikciója nemcsak a rabföldet, nemcsak a rabnépséget, a „behódolt gyaurokat” mutatja be iszonyú kiszolgáltatottságukban („Muzikális fajtvá sok riással edződnek.”), hanem a rabnépet őrző janicsár sivár állapotát is. Tragikomikus az, ahogyan a janicsár szinte megelégedettséget érez abban a létállapotban, amelyikben minden emberi kvalitását föladta a minimális jóléért. Legfőbb vágya, hogy még sokáig állhasson félelemben az őrhelyén. A cím és a címben megjelölt időpont, a vers „paratextusai” már eleve kiemelik a történeti időből és közel hozzák ezt a „janicsárnaplót”. Ezt az áttűnést sugallja az egész prózaköltemény, a rablét elviselhetetlenségének érzékletes költői dokumentuma. A rablét öntudattól, önismerettől, történelmi tudattól is megfosztott, szellemileg és fizikailag egyaránt behatárolt, korlátozott lét. Az archaizáló nyelv egyfelől a fikció természetes következménye, másrészt viszont nyomatékkal fejezi ki a szituáció képtelenségét, archaikus jellegét.

Hogy nem csak a török hódoltság idejéről szól ez a vers, azt egyértelművé teszi az ugyanabban az 1981 márciusi Tiszatájban közölt *Benézünk majd a Múltidőbe, ... ősszel* című prózaköltemény is. Ez a vers nemcsak vallja, hogy „egy élére állított vers sokat tehet”, hanem be is jelenti igényét a történelmi érvényű igazságtevésre: „keresek egy fölismerhetetlenre pofozott őszi hónapot”. Állandó motívum ekkor már Nagy Gáspár verseiben a forradalom. Olykor távoli időt idéz meg, de egy-egy jól elhelyezett modern szó egyértelművé teszi azt, hogy közelebbi a vers ihletének forrása (*Ott, Lepantónál, ... (1571. okt. 7.)* Kormos István „az égi karzatról” üzeni: „október vértanús lapjain veletek / vannak a megszakadt szívűek” (*Halálon túli*). A vers szövegéből nyilvánvaló, hogy nem (csak) 1849-re utalnak ezek a szavak. A *Kés(lekedik) a szó* tanúsága szerint

a késlekedő szó és a költő torkában – itt sem véletlen az októberi időmegjelölés –, s a lefojtottság elviselhetetlensége vezet a „kibiztosított beszéd”-hez.

Gazdag poétikai példatárat teremt Nagy Gáspár a kimondhatatlan kimondásának változataiból. A csupa főnévi igeneves szerkezetből épített *Infinitivusok lányom olvasókönyvéből* méltó párverse Domonkos István *Kormányeltörésben* című tudati-nyelvi törmelékekből alkotott költeményének. Döbbenetes lét-látlet ez is. Az azonos nyelvi szerkezetek monoton ismétlődése iszonyú koordinátákat húz az ember köré. A lírai szituáció nem tárja fel a hely és időelemeket, de ezzel csak növeli a vers belső feszültségét, a lírai szituáció gesztus-rétegei általános értelművé válnak. Jelentésgazdag belső játékok van a végső elemükre meztelenített soroknak, parancsok, kényszerűségek, tehetlenségek sorjáznak bennük. A *Verhetetlenek* remek négy soros: az árulás önfokozó törvényszerűségét leplezi le szarkasztikusan. A *Töredék* levél-töredék formájában, többes szám első személyű vallomásban mutatja be a védtelenül magukra hagyott kisebbségi magyarok kiszolgáltatottságát. Az *Ilyen világ* a tiszta szellemi értékek bemocskolása, kihasználása elleni felháborodott tiltakozás. A *Történelem* arra eszméltet rá, hogy a történelem kihívásai elől nem lehet kitérni, mert a kitérés, kényelmes félrehúzódság a szolgáltságot sokszorozza. A mindössze néhány soros vers éles ellenpontozással („elhúzódni / az Isten-védte / csillagokra” – „egy betömött / szájú nem!-nek / cellamocsokban / társa lenni”) minősíti a kort és „ajánlott” magatartásformáit egyaránt.

Szövevényességként, megtartó példaként jelennek meg ebben a versvilágban azok a művészek, akik a maguk belső törvénye szerint vállalták a létérdekű közösségi cselekvést (*Távirat Kányádi Sándornak Kolozsvárra, a Horea 48-ba, Három megjegyzés: egy válasz – Kodály és Illyés ünnepére – 1982, Halálon túl, A kereső, Nyári ki(be)számoló*). Ahány vers, annyi egyéni karakterű műforma. Mindegyik vers más-más módon vall arról, hogy Nagy Gáspár megbecsüli a küldetésüket minden körülmények közepette vállaló, a nemesebb emberi világért cselekvő alkotókat. Társul szegődik hozzájuk vagy utódjukká válik, helyettük is vállalja árván maradt posztjukat. Mocskolódásokkal szemben is megvédi őket, miként a Kodály és Illyés ünnepére írt, a Tiszatáj Illyés-számából kicenzúrázott *Három megjegyzés: egy válasz* című versében:

*És ha valamit hiányolnak
a hirtelen-erősek
az olykor-bátrak?...
majd figyelem őket
mikor az idő átrak vállukra is
– szívük fölé – száztonnákat!*

Micsoda szemléleti tágasság és ítélkező erő szólal meg ennek a néhány sornak a sűrű szövegében, „kibiztosított” rímelésében! A *Nyári ki(be)számoló* egy-egy kétsoros strófája összegző ítélet, vallomás, „ki(be)számoló”. A politikai manipulációk sorozatát mutatja be metsző iróniával („küldik a tömjént / ha kiszállsz önként”). Ez a látlet megerősíti a Nagy Lászlótól vett mottóval („fejet ajándékba nem adunk”) is érzékeltetett költői magatartást. Ennek a példának a vállalása keretezi a korképet: „Helyetted mondom / ez lesz a gondom”.

Belső tágasságával, ellentétezésével megragadó vers a *Félelmen túli...* is. Első két sorában gyilkos erő veszi birtokba a világot, de a vers belső dimenzióiban hitelesen hatálytalanítja ezt az ÉNEK. Erőszak és szellem szembenállása ez. A vers lírai énje a „félelmen túli tartomány / dalokra elszánt kölyke”, túl van már a félelmen. Olyan di-

menzióból szemléli a világot, amelyikből nézve nem az erőszak, hanem az erkölcs és a hit határozza meg a személyiséget.

A *fiú naplójából* „a félelmen túli” költő történelmi számvetése a nyolcvanas évek közepén. Az árulásra, megalkuvásra épített rendszer ironikus-szarkasztikus látlete ez a költemény. Mint egy vég nélküli felsorolás töredékei folynak egymásból a sorok. A látszólagos megszakítások azt jelzik, hogy hatalmas leltárból ad itt mintákat, részleteket a vers a forradalom harmincadik évfordulóján („... és a csillagos estben ott susog immár harminc / évgyűrűjével a drága júdásfa”). Dögszag árad mindenből: „a tetetömött / gyomor békessége meg az ígéretekkel megtelt szemek / tócsafénye és fénytelen homálya...” Ebben az alvilági létben a „nyüszítve támadó gyávaság” dühöng, s a „szegényes megalkuvások vénjei-ifjai” egyensúlyozgatnak. Az érdekközpontú, manipulált világ naplószerű számbavétele váltja ki a költői énből a szembenállás valloását, az egyértelmű és leleplező elhatárolódást ettől a világtól:

*... nem tudom még hogyan viselem tartósan a szégyent
 hogy együtt néztük ugyanazt az eget folyót hangyafészket
 és másképp vert a szívem másért pirultam el
 másért szorult ökölbe a kezem és másképp láttam
 ugyanazt a fát ezüstlő éveinkkel sújtva súlyos emlékek
 alatt recsegn-ropogni-bajladozni büszkén
 de ha több szégyen is társul velem akkor is csak így
 mondhatom: míg a szem él látni kell fele-Barátaim!...*

Ebben a néhány sorban árnyaltan jelenik meg az a tapasztalat, hogy a forradalom elárulása, a konszolidációnak nevezett időszak erkölcsi romlottsága hogyan osztotta meg a nemzetet, hogyan rombolta szét a nemzeti közösség létének alapfeltételeit: a közös vélekedést a legfontosabb nemzet-önazonosító ügyekben. A harminc éven keresztül elárult forradalom védelmében jelenti itt be a költő a maga elhatároló különvéleményét mindazokkal szemben, akiket a vers első részének döbbenetes társadalomképe bemutat. A tisztán-látás felelősségére szólít az egyedül is helytálló ember eltökéltségével. Elégikus szomorúságát az idegenség- és szégyen-érzés motiválja, de ezt a szomorúságot a vállalt magatartás ítélező bátorsága ellenpontozza. Nemcsak az olvasók, a politikai hatalom is értette a verset. Szinte igazolta is rögtön önmaga versbe foglalt jellemzését („nyüszítve támadó gyávaság”), s eszmélkedés, szembesülés helyett megtorlással válaszolt. Ezért van három év hiátus a *Versek a Tiszatájban* ciklusban.

A folytatás csak 1989 augusztusában vált lehetségessé. Jellemző Nagy Gáspár költői karakterére, hogy a Tiszatájban ekkor közölt versei nem a szabadság felhőtlen örömeinek dalai. Súlyos új tapasztalatok fogják vissza a dallamot. A nagy színváltások döbbennek meg a költőt, a lírai én úgy érzi magát, mint a frontról, fogságból, félig a sírból hazatért megcsönkített katonák: a hallgatásba foglalja a kimondhatatlant, mikor annyi színváltó embernek megered hirtelen a nyelve. De ez a hallgatás nem titkolja el a tapasztalatok minőségét (*Most visszatérünk?, Már hamuval rajzolgatok, Észrevétel*). Egyetlen vers szól az örömről (*Évkönnny, 1989*), de ezt az örömet szétfoszlatja a szabadság szociográfiája. Az „ejtőernyősök” nagy színváltása olyan mint egy rossz álom. A látás belső parancsa szerint ítélő költő hangja ismét szarkasztikusan keserűvé válik (*Karcolat ernyőselyemre (és rossz álmra), Békebeli kannibálok*).

*Mint a békebeli
kannibálok
egymást zabálják
föl a barátok*

*mintha nem volna
már ki ellen
hurrá hajrá most
egymás ellen!*

A diktatúra éveiben az elnyomás egységesítette is a szabadság szellemének védelmezőit. A közös ellenség az ellenállók közösségének kovásza is volt. Versek sorában ad hangot Nagy Gáspár annak a döbbenetének és keserűségének, mely abból fakad, hogy a szabadság próbáját az emberi minőség nem állta ki. Az egykori barátok „fölpiszkált hiúságuk salétromát / kéjjel beengedik az erkölcs és jellem szentélyeibe”. Nyitottság helyett kis taktikázgatásokkal „szórakoztatják” egymást (*Május meddő felhői alatt, Közélről biztos elveszítjük egymást*). Ebben a szituációban az emlékező és mindent számbavevő, mindent megfigyelő költő keserűen és fölháborodottan készíti újabb lát-leleteit az ezredvégről (*Újszövetségi kapitányok?*). Másrészt újra és újra romolhatatlan értékekhez fordul vigaszért, szövetségért (*Arcal az Égnek, Vallomás, Levél, ha hull..., Helyzetjelentés Vörösmartynak*).

Egyre gyakrabban válik versek ihletőjévé a létfilozófiai töprengés: a halállal szemközti lét tudatosítása, a végső kérdésekkel való tűnődő szembenézés. Nagy Gáspár költői világmérete jellemző, hogy a halál-motívum megjelenése nem félelmet hoz a versvilágba, hanem az egyenes testtartást igazolja. A végső elszámolás nem tűr semmiféle megtévesztést, az egyetlen élet tartalmas, tiszta élésére ösztönöz annak végessége által is (*Mielőtt még, Tudom, nagy nyári délután lesz, Más szomjúság*).

Az *Új versek* (1999–2000) ciklusban is gyakori halál-témát Nagy Gáspár fölöttébb gazdag emberi kapcsolatait is motiválják. Költői személyiségének kezdettől fogva fontos vonása volt a szellemi, baráti kapcsolatok ápolása, megbecsülése, az értékeket számontartó, azok legkülönbézetűbb változatait értő figyelem. Ezért sok veszteségről kényszerül számot adni. Megidézve-sírató portréi – Czine Mihályról, Kiss Ferencről, Fodor Andrásról – a vers dikciójába menekítik a karaktert, így őrzik meg (*Reménység jegenyéje, Kiss Ferenc fejfájára, El kellett mennem Lisszabonba*).

A síratókat hangulatilag ellenpontoszák a ciklusban a személyiség álomi, képzeleti szféráit is megnyitó, finoman önironikus, finoman erotikus és játékos hangvételű versek (*Illa berek, ha jön egy szép illanó álm; Hózárat nyitogattam, Májusi vig-szomorú nóta az bolond világ sípjára*).

Az új versek többségét az emlékező számvetés ihlette. Erre indították a költőt a kerek évfordulók is.

Három verssel is köszöntötte a hetvenéves Csoóri Sándort. Nagy Gáspár költészetének poétikai gazdagságát is mutatja, hogy mindhárom vers egészen más poétikai karakterű. A *Lángot lapozó villanófényszerű kétsorosai* remekül érzékeltetik azt az ellentétekből teremtett tágasságot, mely oly jellemző Csoóri Sándor (költői) világára. Egy-egy kétsoros strófában telitalálatos portrékat ad róla:

*Tiltások, nyilak záporában
kint február, de belül nyár van.*

A *Ha majd az utolsó film pereg* műfaji megjelölése szerint „apokrif forgatókönyv-vázlat”. Csoóri Sándor életének képeit hozza elének ez a „forgatókönyv”, a képekhez azonban „hozzáadja” jellemzésbe foglalt minősítéseit, reflexióit is. Telitalálatos jellemzést adja Csoóri különleges nyelvi erejének („könnyű bársonyban, elegáns suhogással lépdel: / szekérutak kaptatóin és metropolisokban edzett nyelv”), „a józsefhegyi szószékről” szóló, józanságra intő illyési intelmeket is fontolgatások nélkül félretelő vakmerőségének, üldöztetésének és fölemelkedésének, haragjának és gyöngédségének, gyászának és gyönyörű szerelmes verseinek, a népet nemzetté magasítani akaró törekvéseinek. A film-kép-sorok öntörvényűen peregnek, helytállnak önmagukért, de lelkiismeretünkkel szembesítő kérdésekké is válnak. A *Mikor négy sorát idézem* egy Csoóri-vers gyönyörű négy sorával keretezett vallomás a Csoóri-vers különleges karakteréről és a „hűségében is vakmerően bátor” költőről. Hasonlóképpen értéktanúsító vallomás a Szokolay Sándornak ajánlott *A kincsről, ami van*. Ez a vers is a nemzeti közösség tágabb körébe kapcsol, az önmagunk jobb lehetőségeire eszméltető művészet nemzetmegtartó erejéről vall: „mekkora kincs mikor ének / üzenhet a Mindenségnek!”

Az *Új versek* ciklus koronája két nagy kompozíció. Mindkettő arról tesz bizonyoságot – a keresztény magyar állam ezredik évfordulójától ihletetten –, hogy a magyar történelemben hatalmas megtartó és ösztönző emberi magatartás-értékek vannak. Ezek tudatosításának, az új idő követelményei szerint való továbbvitelének, továbbéltetésének az igénye motiválta ezt a két kompozíciót.

A *Symphonia Ungarorum* – Szokolay Sándor millenniumi szimfóniájának szövegvázlata – első tétele alapszavak szigorúan megkomponált gyorsuló váltakozásával sugallatosan érzékelteti a vándorló nomád magyarság elemi létküzdelmét. Majd a második tételtől kezdődően a Szent István-i hit otthonteremtő, összefogó ereje jelenik meg és bontakozik ki. A Szent Gellért legenda utalásos megidézése teljesíti ki ezt képet: összekapcsolódik az „ora et labora!” és az „örlető köveknek / pentatóniája”. Az ötödik tétel zaklató mai kérdéseket tesz az egykori idillhez, előre jelezve a hatodik tételtől megjelenő veszedelmeket, ellenségeskedést, történelmünk sok-sok külső és belső baját. Majd a hetedik versszakból biztosságot, nyugalmat árasztva szólal meg a történelmi tapasztalatból nyert erő, az a tudat, hogy tengernyi veszedelem ellenére „megállt és megmaradt” ez a nép. Három strófa élén is ismétlődik ez a sor (némi variációval). Ez a jelzésszerűen, mégis nyomatékosan földözött történelmi tett az újrakezdés lehetőségét és szükségét sugallja:

*Hódítók hordája
tovatűnt szétomlott
élő lett itt újra
a rejtező a holt
felizzó reményünk
jövőket ostromolt!*

Az a mába érő üzenete ennek a kompozíciónak, hogy a legmélyebb állapotból is föl tudott emelkedni ez a nép, van tehát esély a megváltásra csak hit és jellem kell hozzá. „Egy eleink emlékezete által önfaggató oratórikus-szimfóniában vágytunk a múlton és jelenen át a jövőbe irányítani okulni vágyó figyelmünket” – írta Szokolay Sándor a költő és zeneszerző közös szándékáról. Ez a szándék tökéletesen megvalósult a közös műben, mely a keresztény magyar állam fennállásának ezredik évfordulója

tiszteletére 2000. január 3-án hangzott el a Magyar Állami Operaház ünnepi hangversenyén.

„A szűkszavú, balladisztikus, sokat sejtető, keveset kimondó szöveg nem történetírás, melynek követhető cselekménye lenne, mégis benne van szinte egész történelmünk. A látszólag lazán kapcsolódó sorokat képi utalások, rejtett összefüggések fűzik szerves egységbe”- írta a *Symphonia Ungarorum*-ról Eősze László. A König Róbertnek ajánlott, az ő műveitől ihletett tizenkét részes kompozíció, a *Hullámzó vizeken kereszt* is történelmi számvetés. A magyar múlt képsorai a felidézés, megjelenítés és az értelmező, sugalló reflexió egységében jelennek meg benne. Költői tanúságtétel ez a kompozíció a kereszténység magyarságot megtartó értékéről. A történelmi tényekből építkező bizalom és biztatás verse. A sugallatos történelem-idézés arra is fényt vet, hogy Nagy Gáspár költői világának minden időben „egyenes testtartás”-a gazdag kulturális és történelmi erőforrásokkal rendelkezik.

Görömbei András